

Keletas klausimų judėjimo steigėjams

Artėja kovo 10 diena – asociacijos „Lietuvos judėjimas „Černobylis“ (LJČ) įkūrimo 25-osios metinės. Ta proga „Černobylietis“ redaktorius Kęstutis Kazlauskas bandė pakalbinti dalį iš šešiolikos judėjimo steigėjų. Vieni steigėjai dar dalyvauja judėjimo veikloje, kiti jau atitolę nuo jos, dar kitų nepavyko surasti.

Prašydami pareikšti savo nuomonę apie judėjimo veiklą ir dabartinę Lietuvos černobylicių padėtį, pateikėme jiems šiuos klausimus:

1. Ar judėjimas pasiekė nors dalį išsikeltų tikslų, kurie buvo išsakyti 1990 metų kovo 10 dieną steigiant judėjimą?

2. Ar patys dar dalyvaujate judėjimo veikloje?

3. Kokias matote judėjimo veiklos perspektyvas?

4. Ar įmanoma dar kaip nors paveikti Lietuvos biurokratiją, sprendžiant Lietuvos černobylicių socialines ir medicinines problemas?

Algis Četrauskas, viečiūnietis (Viečiūnai, Druskininkų r.)

1. Dalis tikslų, manau, buvo pasiekta, kadangi veikia ne vienas komitetas miestuose ir rajonuose.

2. Dalyvauju veikloje nuo judėjimo įkūrimo, šiuo metu esu LJČ Druskininkų komiteto pirmininkas.

3. Šiuo metu didelių perspektyvų nematau.

4. Galvoju, kad įmanoma, tačiau reikia įdėti gana daug kruopštaus darbo bei suvienyti visų „Černobylio“ komitetų jėgas.

Audrius Paulionis, vilnietis

1. Tokio judėjimo atsiradimas buvo impulsas burtis Lietuvos piliečiams, dalyvavusiems likviduojant Černobylio AE avarijos padarinius. Organizacijos įkūrimas suteikė galimybę garsiai paskelbti apie save ir bent jau nesijausti visiškai paliktiems ir užmirštiems tuometiniame visuomeniniame gyvenime. Taigi mes žengėme koją kojon su laiku.

2. Šiuo metu judėjimo veikloje aktyviai nedalyvauju, esu kiek atitolęs, bet seku visas naujienas, kurias pavyksta sužinoti. Esant galimybei, stengiuosi dalyvauti komitetų organizuojamuose renginiuose.

3. Kiek pamenu, prieš 25 metus „Lietuvos judėjimo „Černobylis““ būstinėje Kaune buvo tik laidinis telefonas ir fakso aparatas. Judėjimo siekius ir kitokią informaciją skelbdavome per radiją, televiziją ar spaudoje. Dabar jau yra mobilūs telefonai, internetas, tačiau radijas ir televizija vis dar stipriai traukia žmonių dėmesį. Manau, organizacija dar gyvuos, o atradus raktą į pokytį ji galėtų suaktyvėti ir įgauti naujos jėgos.

4. Pati Lietuvos valstybės tarnautojų armija irgi keičiasi. Galbūt dabar ji mums atrodė tartum nepajudinama uola. Bet, kaip sakoma, kiekvienam varžtui yra savas raktas.

Konstantinas Birzulis, kaunietis

1. Žinoma, kai kas pasiekta. Nors! Daugelis LR Vyriausybės nutarimų bei įstatymų, kurie jau buvo „palaiminti“, dabar neveikia. Pavyzdys: buvo šimtaprocentinis černobylicio biuletenio apmokėjimas. Na, o dabar... ir t. t.

2. Šiuo metu judėjimo veikloje nedalyvauju.

3. Perspektyvos priklausys nuo to, kas ir kaip aktyviai dalyvaus ne tik šio judėjimo veikloje, bet ir užsiims kita visuomenine veikla.

4. Manau, kad tai sunkiai pasiekama esant dabartinei valdžios konjunktūrai.

Rimantas Kutra, kaunietis

1. Manau, kad taip. Visuomenė sužinojo apie Černobylio AE avarijos padarinių likvidavimo dalyvius, jų problemas; buvo atkreiptas svarbiausių valstybės institucijų dėmesys, net priimti keli su tuo susiję teisės aktai. Tik galia, kad iš to nedaug kas liko.

2. Deja, ne.

3. Asmeninės perspektyvos nematau.

4. Gyvenime nėra neįmanomų dalykų. Kai kas pasiekama gana lengvai, o kai kas – neįtikėtinai sunkiai.

Viliandas Vrubliauskas, kaunietis

1. Pasiekė mažai, o su laiku ir šie pasiekimai buvo anuliuoti ir užmiršti.

2. Dalyvaučiau, bet paties judėjimo praktiškai jau nebėra, tad nėra ir kur dalyvauti.

3. Judėjimą reikia iš pagrindų reorganizuoti ir dirbti visai kitaip. Toks, koks jis yra dabar, neturi ateities.

4. Įmanoma, bet reikia argumentuotai ir nemažai padirbėti.

Paulius Brazauskas, kaunietis

1. Manau, kad tam tikra dalis tikslų yra pasiekta. Asociacijos „Lietuvos judėjimas „Černobylis““ įkūrimas paskatino suregistruoti vadinamuosius černobylicius. Daliai jų pavyko išrūpinti gydymą ar kitokią reikalingą pagalbą. Užmegzti kontaktai su giminingomis užsienio organizacijomis. Galų gale visuomenė sužinojo tikrą Lietuvos černobylicių padėtį.

Tarybos posėdis

Šių metų vasario 28 dieną Prienuose įvyko asociacijos „Lietuvos judėjimas „Černobylis“ tarybos posėdis. Apšvarstyti einamieji klausimai, pasirengimas „Lietuvos judėjimo „Černobylis“ 25-mečio, Černobylio katastrofos 29-ųjų metininių paminėjimams.

Kadangi tik kovo pabaigoje paaiškės, ar pagal pateiktą projektą mūsų judėjimas gaus pinigų iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skelbto konkurso, nutarta paminėti kartu judėjimo įkūrimo ir Černobylio katastrofos metines Kaune įvyksiančioje konferencijoje, apie kurią visiems asociacijos nariams bus pranešta.

Taryba taip pat nutarė teikti našių įstatymo bei černobylicio statuso užsieniečiams suteikimo pataisas. Pasikeitus sanatorinio gydymo apmokėjimo tvarkai, nuspręsta, jį gavus paskelbti laikraštyje ir judėjimo internetiniame puslapyje.

Tarybos nariai svarstė galimybes atgaivinti „Lietuvos judėjimo „Černobylis“ Klaipėdos komiteto veiklą, be to, įtraukti kelias miestų černobylicių organizacijas į asociacijos veiklą.

Kitus svarbesnius klausimus nutarta apšvarstyti konferencijoje.

„Č.“ inf.

Interviu su ministre

Artėjant 29-osioms Černobylio katastrofos minėjimo metinėms, laikraščio „Černobylietis“ redaktorius Kęstutis Kazlauskas kalbėjosi su Socialinės apsaugos ir darbo ministre (SADM) Algimanta Pabedinskiene, pateikdamas gerbiama ministrei dažniausiai laikraščio skaitytojų redakcijai užduodamus klausimus, susijusius su socialinėmis garantijomis asmenų, iš Lietuvos pasiųstų likviduoti Černobylio AE avarijos pasekmes. Jūsų dėmesiui interviu su ministre A. Pabedinskiene.

1. Prieš keletą metų keli LR Seimo nariai inicijavo LR Vyriausybės nutarimo papildymą dėl lengvatinio pravažiavimo tarp miestiniu bei miesto transportu Lietuvos černobyliciams. Tada buvęs LR Susisiekimo ministerijos ministras Eligijus Masiulis „nerado“ 1,5 milijono litų, kad būtų priimta ši pataisa, nors dešimtys milijonų litų iš valstybės biudžeto buvo mesta propagandai naujos Visagino AE statybai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija visada deklaruoja socialinį teisingumą visoms socialiai remtinoms Lietuvos piliečių grupėms, tad ar SAD ministerija negalėtų iš naujo inicijuoti LR Vyriausybės nutarimo papildymą dėl lengvatinio Lietuvos černobylicijų pravažiavimo tarp miestiniu bei miesto transportu?

A. P.: Seimo socialinių reikalų ir darbo komitetas, atsižvelgdamas į papildomų komitetų išvadas, 2013 m. spalio 16 d. dėl Transporto lengvatų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto (Nr. XIP-3410) priėmė sprendimą grąžinti projektą iniciatoriams patobulinti. Taigi projektas nėra atmestas, todėl patobulinus vėl bus teikiamas svarstyti Seime.

2. Pagal senus sovietinius įstatymus Černobylio AE avarijos pasekmių likviduotojai, turėjo būti nuo 50-ies metų išleidžiami į pensiją. Dar 1990–1992 metais LR Aukščiausiojoje Taryboje bei Socialinės apsaugos ministerijoje diskutavome dėl galimybės panaikinti Lietuvos černobylicijų pensinį amžių. Vėliau viskas užsimiršo, ir mes, kaip visi, į pensiją išeisime sulaukę 65 metų amžiaus. Kadangi dabar černoby-

licijų amžiaus vidurkis yra 54–58 metai, jie turi mažą tikimybę sulaukti pensijos, nes černobylicijų sveikatos priežiūra Lietuvoje yra nulinė (panaikintas Černobylio medicinos centras Vilniuje). Kaip manote, ar Lietuvoje būtų įmanoma sutrumpinti černobylicijų pensinį amžių?

A. P.: Šiuo metu šis klausimas nesvarstomas, tačiau jei politinė dauguma nuspręs peržiūrėti atskirų grupių, pavyzdžiui, mokytojų, galimybes ankščiau išeiti į pensiją, būtinai į šiuos svarstymus įtrauksime ir černobylicius.

Pagal šiuo metu galiojančias teisės aktų nuostatas, senatvės pensijos amžius yra nustatytas visoms profesinėms bei socialinėms grupėms vienodas. Sumažinus senatvės pensijos amžių tam tikrai profesinei grupei būtų pažeisti solidarumo ir lygiateisiškumo principai valstybinių socialinio draudimo pensijų sistemoje. Visiems asmenims, dirbantiems pagal darbo sutartį, narystės ar tarnybos pagrindu, yra nustatytas vienodo dydžio valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokos tarifas ir valstybinės socialinio draudimo pensijos yra skiriamos taikant vienodus reikalavimus. Taigi asmenims, vienodomis sąlygomis įgijusiems teisę į valstybinę socialinio draudimo senatvės pensiją, taikomi vienodi reikalavimai šiai pensijai gauti. Sumažinus senatvės pensijos amžių vienai profesinei grupei, būtų išmokėta didesnė valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos suma lyginant su kitais senatvės pensijų gavėjais. Be to, būtų sudarytas precedentas ir kitoms profesinėms grupėms (pvz.: mokytojams, ugniagesiams, narams gelbėtojams etc.) reikalauti išskirtinių sąlygų valstybinei socialinio draudimo senatvės pensijai skirti.

3. Iki 2000-ųjų metų černobyliciai buvo remiami kaip atskira socialinė grupė įsidarbinant. Už įdarbintus černobylicius darbo biržos vienus metus darbdaviams pervesdavo minimalų mėnesinį atlyginimą. Vėliau tas išskirtinumas buvo panaikintas. Mūsų turimais duomenimis, Lietuvoje dirba tik 8–10 procentų gyvųjų esančių černobylicijų. Kiti yra pensininkai arba neįgalūs ir bedarbiai. Šiais laikais yra beveik neįmanoma įsidarbinti 50-ies sulaukusiui žmogui, o jeigu jis dar yra ir černobylietis, tuo įsidarbinimas ir baigiasi. Ar įmanoma prie dabar esančių grupių, remiamų įsidarbinant, vėl atstatyti černobylicius, kaip atskirą socialinę grupę?

A. P.: Šiuo metu yra rengiamas Užimtumo rėmimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kuriame yra numatomos papildomai remiamos grupės. Černobyliciai patenka į šias grupes.

4. Pagal LR Vyriausybės nutarimą Nr. 198, černobyliciumi praradus sveikatą, pasikeitus sveikatos būklei arba numirus, jeigu tai yra susiję su jo dalyvavimu Černobylio AE avarijos padarinių likvidavimu, jam ar jo šeimos nariams yra išmokamos vienkartinė kompensacijos. Nuo 1993 metų nė karto nebuvo indeksuotos išmokos, kurios dabar net ir mirties atveju pavirto į kelių mėnesių valdininko atlyginimo dydžio kompensaciją. Ar nėra galvojama ateityje indeksuoti šių vienkartinę kompensacijų?

A. P.: Ačiū už šį klausimą. Ši Vyriausybė iki 2015 metų sausio grąžino į pradinius dydžius visus socialinių išmokų sumažinimus, padarytus ankstesnės valdžios per nakties reformas. Dabar peržiūrėsime, ką reikia indeksuoti, nes per praėjusius metus žmonių išlaidos didėjo, tam turėjo įtakos ir infliacija, todėl būtina atsižvelgti į objektyvias aplinkybes ir padidinti pagrindines socialines išmokas.

5. Latvijos černobyliciai iš savo miestų ir rajonų savivaldybių gauna kas mėnesines išmokas komunalinių išlaidų daliniam kompensavimui. Turint galvoje, kad Lietuvoje iš 7000 černobylicijų apie 2500 žmonių jau yra mirę, apie 500 išvykę gyventi į užsienį, o iš likusių 4000 tik pusė gyvena komunaliniuose butuose, reikėtų kompensuoti 2 žmonėms iš 2500 gyventojų. Ar tai būtų realu ir įmanoma?

A. P.: Nuo 2014 metų sausio pinigine socialinę paramą gyventojams teikia deklaruojamos gyvenamosios vietos savivaldybės administracija.

Gyventojams būsto šildymo išlaidų kompensacija skiriama, jeigu bendrai gyvenantis asmuo ar vienas gyvenantis asmuo už būsto šildymą moka daugiau kaip 20% skirtumo tarp bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens pajamų ir valstybės remiamų pajamų bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui dydžio; karšto vandens išlaidų kompensacija skiriama, jeigu išlaidos viršija 5% bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens pajamų, o geriamojo vandens – jeigu išlaidos viršija 2% pajamų.

Nukelta į 3 psl.

Общественное объединение
Белорусский
социально-экологический
союз «Чернобыль»
220082, Республика Беларусь, г. Минск, ул. Притыцкого, д. 46
Тел./факс: (37517) 271-58-19

Председателю Пренайского Комитета
Общественного движения «Чернобыль»
Литвы – г. Пренай

К.Казлаускас

Уважаемый друг и товарищ Кястутис Казлаускас,

Исполняется 25 лет литовскому движению Чернобылис. Насколько нам известно, это движение активно и плодотворно боролось за социальные права ликвидаторов Чернобыльской аварии, постоянно сотрудничало по чернобыльской тематике с международными объединениями и фондами, оно было открыто для сотрудничества и с Белорусским социально-экологическим союзом «Чернобыль», — оказало нам, беларусам, неоценимую помощь в издании содержательной чернобыльской книги «Письма к живым». Мы остаемся в долгу перед вами, и сегодня со всей душевной теплотой и участием поздравляем в Вашем лице всех участников литовского движения Чернобылис с замечательной юбилейной датой!

Желаем всем вам крепкого здоровья, свершения намеченных планов, доброго ладу в житейских делах, удач и счастья!

Будем рады дальнейшему общению и сотрудничеству с вами по новым проектам.

С уважением
Василь Яковенко
руководитель БелСоЭС «Чернобыль»,

Александр Курлович,
член правления

Минск, 05 марта 2015 г.

Visuomeninio judėjimo „Černobylis“

Prienu komiteto pirmininkui K. Kazlauskui

Lietuva, Prienai

Mielas drauge ir kolega, Kęstuti Kazlauskai, sukanka 25 metai „Lietuvos judėjimui „Černobylis“. Mūsų žiniomis, šis judėjimas aktyviai ir vaisingai kovojo dėl Černobylio avarijos padarinių likviduotojų socialinių teisių, nuolat bendradarbiavo su tarptautinėmis Černobylio asociacijomis ir fondais. Judėjimas buvo atviras bendradarbiavimui su Baltarusijos socialine ir ekologine sąjunga „Černobyl“ – mums, baltarusiams, suteikė neįkainojamą pagalbą, išleidžiant knygą Černobylio tema „Laiškai gyviesiems“. Mes likome skolingi jums ir šiandien su visa dvasios šiluma sveikiname jus ir visus „Lietuvos judėjimo „Černobylis“ narius su nepaprasta jubiliejaus data!

Linkime visiems jums geros sveikatos, vykdant numatytus planus, geros kloties gyvenime, sėkmės ir laimės!

Mums bus malonu toliau bendrauti ir bendradarbiauti su jumis naujuose projektuose.

Pagarbiai,
Vasilis Jakovenka, Baltarusijos socialinės ir ekologinės sąjungos „Černobyl“ vadovas,
Aleksandras Kurlovičius, valdybos narys
2015 m. kovo 5 d., Minskas

www.chernobyl.lt

MES DAR GYVI!

Kas Černobylį tarnavo

PAREMKITE SAVO LAIKRAŠTĮ!
Galintiems ir norintiems paremti laikraščio „Černobylietis“ leidybą 2 procentais iš 2014 metais sumokėto gyventojų pajamų mokesčio, pateikiame rekvizitus: „Lietuvos judėjimo „Černobylis“ Prienu komitetas, organizacijos kodas – 170775450, adresas: Gegužės g. 5, Prienai, LT-59127. BŪSIME DĖKINGI UŽ PARAMĄ.

Visagino AE specialistai vystys šiluminę energetiką?

Nors politikai dar vis kalba, kad Visagino atominė elektrinė (VAE) bus statoma, daugėja ženklų, jog jos projektas netrukus galutinai gali būti pasmerktas myriop. Iki šiol nieko gero šiam projektui nežadėjo tik politikų tryčiojimas vietoje. Tačiau dabar aiškėja, kad VAE bendrovė nebeturi pakankamai darbo, todėl kai kuriems jos specialistams pavesta rūpintis Kauno ir Vilniaus šilumos ūkių pertvarkos projektais.

VAE specialistai – kituose projektuose

Oficialiai niekas nelinkęs girtis tokiomis rokiuotėmis itin sudėtingu VAE projektu besirūpinančioje bendrovėje. Energetikos ministro patarėjas Mantas Dubauskas sako, kad jokių permainų bendrovėje neįvyko: „Tiesiog du žmonės, dirbantys VAE, prisideda prie šilumos ūkio projektų įgyvendinimo – taip siekiama efek-

tyviau panaudoti žmogiškuosius išteklius.“

„Lietuvos energijos“ įmonių grupės, kuriai priklauso VAE, Korporatyvinės komunikacijos tarnybos specialistai tikina, kad šilumos ūkio projektas iš VAE atima tik 1,5 etato. Iš viso bendrovėje dirba 17 žmonių. Neva tai nėra joks blogas ženklas VAE projektui, o tik esamų pajėgumų protingas panaudojimas. Negalima nesutikti – kai branduolinį projektą įgyvendinantys žmonės neturi pakankamai darbo, jiems gali būti iškelti ir kiti uždaviniai.

Per dvejus metus niekas nepaaiškėjo

Neabejotina, kad „Lietuvos energija“ į susiklosčiusią situaciją pažiūrėjo ūkiškai. Juk jeigu politinių prošvaisčių ir valios statyti VAE per dvejus metus neatsirado, o tik sumažėjo, esamus specialistus reikia įtraukti į kitą

projektą. Logiška. Juolab kad net patys kruopščiausi statistikai turbūt nebeatsektų, kiek kartų premjeras Algirdas Butkevičius nurodė terminus, iki kada turi būti pateiktas aiškus atsakymas dėl VAE ir kiek kartų to atsakymo vis nebūdavo.

2013 m. gegužę Vyriausybė įpareigojo tuometį energetikos ministrą Jaroslavą Neverovičių tartis su regioniniais partneriais latviais ir estais bei „Hitachi“. Tuomet teigta, kad sutarimas turėjo būti pasiektas iki liepos. „Dėl Visagino atominės elektrinės šiuo metu vyksta diskusija eksperimentų lygiu su mūsų kaimyniniais partneriais ir aš manau, kad rudenį mes jau turėsime galutinius sprendimus“, – dar 2013 m. rugpjūtį pareiškė A. Butkevičius.

Prieš metus premjeras minėjo, kad prie VAE projekto bus sugrįžta po mėnesio. „Dėl atominės elektrinės mes vasarį, kai vyks ministrų pirminkų tarybos posėdis, jau pateiksim tam tikrą matymą dėl bendros Baltijos šalių energetikos rinkos sukūrimo, taip pat bus kalbama apie sinchronizavimo sistemos diegimą, sujungiant Baltijos šalis su Vakarų energetikos tinklais. Ir taip pat trečioji dalis bus dėl atominės elektrinės, nes kol kas atsakymo iš mūsų partnerių dar neturime“, – sakė premjeras.

Praėjo metai ir Lietuvos premjeras paragino Latviją ir Estiją artimiausiu metu priim-

ti sprendimus dėl to, ar galėtų būti tęsiamas VAE projektas. „Kai lankiausi Taline ir susitikau su kolegomis Latvijos bei Estijos premjerais, paraginau kuo greičiau priimti sprendimus šiuo klausimu, nes be partnerių kitose Baltijos valstybėse tas projektas neįmanomas. Tikiuosi, artimiausiu metu jie duos atsakymus“, – sakė premjeras.

Jis priminė, kad Latvijos ir Estijos energetikos kompanijose yra sudarytos specialios darbo grupės, kurioms yra pavesta paskaičiuoti ir išsiaiškinti, ar tikrai būtų tikslinga statyti VAE ir ar atominė jėgainė būtų konkurencinga keliolikos ir kelių dešimčių metų perspektyvoje.

Šilumos projektų kaina – 520 milijonų eurų

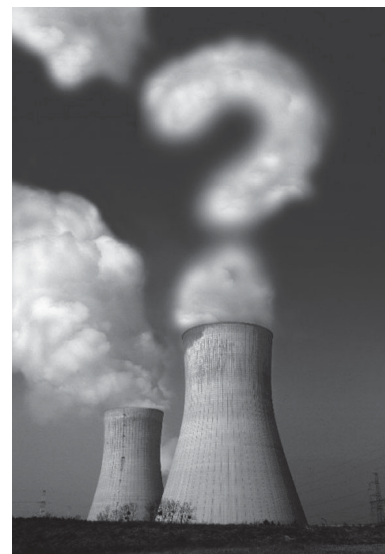
Kol, anot premjero, Latvijos ir Estijos energetikos kompanijos skaičiuoja VAE naudą ar nenaudą, pati VAE pradėjo rūpintis Kauno ir Vilniaus šilumos ūkių pertvarkos projektais. Šių projektų įgyvendinimas leistų apie 30% sumažinti šilumos kainas didmiesčių gyventojams ir įmonėms, lyginant su 2013 m., taip pat užtikrintų skaidrią, darnią ir socialiai atsakingą energetikos ūkio plėtrą.

Naujos kogeneracinės elektrinės pagamintų iki 60% Vilniui ir Kaunui reikalingos šilumos, likusį šilumos poreikį padengtų nepriklausomi šilumos gamintojai ir gamtinėmis dujomis kūrenami pajėgumai.

Jėgainės leistų pagaminti iki 1,1 teravatvalandės (TWh) vietinės elektros energijos per metus – tai sudarytų daugiau nei 10% Lietuvos poreikio. Vilniuje įrengtų atliekomis ir biokuru kūrenamų kogeneracinių elektrinių komplekso šiluminė galia galėtų sudaryti iki 274 megavatų (MW), o elektrinė galia – iki 145 MW. Kaune įrengtų atliekomis ir biokuru kūrenamų kogeneracinių elektrinių komplekso šiluminė galia galėtų sudaryti iki 134 MW, o elektrinė galia – iki 41 MW.

Šilumos ūkio modernizavimui reikalingos didelės investicijos. Vertinama, kad jos gali siekti iki 520 mln. eurų. Pusę šios sumos gali užtikrinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama, likusią dalį investuotų projekto partneriai kartu su „Lietuvos energijos“ grupe.

Algimantas Baltakis

Interviu su ministre

Atkelta iš 2 psl.

Savivaldybių tarybos gali nuspręsti, kad ir kitos aplinkybės sudarytų galimybę kompensuoti gyvenimo išlaidas.

6. Asociacija „Lietuvos judėjimas „Černobylis“ per savo 25-erių metų veiklą daug kartų kreipėsi į LR Seimą ir LR Vyriausybę dėl įstatymo „Dėl socialinių bei medicininių garantijų asmenims, likvidavusiems Černobylio AE avarijos padarinius“ priėmimo. Latvijos černobyliciai turi priimtą tokį įstatymą, o mums buvo aiškinama, kad toks įstatymas sujauktų visą Lietuvos įstatymų bazę ir nėra realu jo priimti. Jūsų nuomone, ar Lietuvos černobyliciai dar turėtų puoseleli savo viltis dėl šio įstatymo?

A. P.: Lietuvoje, atkūrus nepriklausomybę, nuo 1994 metų priimti svarbiausi įstatymai sveikatos apsaugos, pensinio aprūpinimo, užimtumo ir kitose srityse, kurie apima visas Lietuvos gyventojų grupes, taip pat ir Černobylio AE avarijos padarinių likvidavimo dalyvius. Jei yra manymų, kad trūksta kažkurių nuostatų, manytume vertėtų papildyti esamus teisės aktus, be to, tai ir paprastesnės procedūros.

7. Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje yra per 10 tūkstančių likusių gyvų černobylicijų. Jie nors ir prievarartiniu būdu, bet gelbėjo visos Europos gyventojus. Europoje visiškai kitaip žiūrima į mus nei postsovietinės erdvės valstybėse. Kaip Jūs galvojate, ar Euro-

pos Sąjunga galėtų prisidėti prie socialinės atskirties sumažinimo Baltijos šalių černobyliciams?

A. P.: Manychiau tai svarstytinas klausimas. Tikriausia reikėtų platesnės diskusijos, kokie yra jūsų lūkesčiai ir kokios ES galimybės. Paprastai ES neteikia tiesioginės finansinės paramos žmogui, tačiau nevyriausybinų organizacijų veiklai, jų narių socialiniai atskirčiai mažinti yra skiriama nemažai dėmesio ir lėšų. Galbūt šiuo klausimu, ypač informacijos suteikimu, galėtų padėti ir Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje.

Dėkojame gerbiamai ministrei už interviu. Laikraščio „Černobylietis“ skaitytojų vardu linkime Jums sveikatos ir sėkmės darbuose.

Paminėjo jubiliejų

Prieniečiai paminėjo organizacijos 25-metį. Kęstučio Kazlauskio nuotr.

Kovo 5 dieną asociacijos „Lietuvos judėjimas „Černobylis“ Prienų komiteto nariai rinkosi į savo būstinę paminėti organizacijos įkūrimo 25-metį. Šiuo metu iš 72 Prienų ir Birštono černobylicijų 20 jau yra mirę, 17 tapo invalidais arba serga ligomis, susie-

tomis su dalyvavimu Černobylio AE avarijos pasekmių likvidavimo darbuose. Likusių prieniečių sveikata nėra „ideali“, nes jie arba nesikreipia į gydymo įstaigas, arba neturi pinigų susimokėti, kad būtų įformintas invalidumas. „Č.“ inf.

2015 kovo 10-oji – asociacijos „Lietuvos judėjimas

Jeigu norėtume parodyti visą asociacijos „Lietuvos judėjimas „Černobylis“ 25-erių metų veiklą, netilptų ir į kelis didelius fotoalbumus. Judėjimas nuveikė daug gerų darbų. Jau nekalbant apie atsibodusius susitikimus su Seimo ir Vyriausybės nariais bei įvairių ministerijų biurokratais, buvo surengta ir dalyvauta daugybėje seminarų ir tarptautinių konferencijų, surengta černobylių vaikų stovyklų bei šeimų sąskrydžių, dalyvauta nevyriausybinių organizacijų mugėse ir įvairiuose forumuose, ekskursijose, pasiplaukiojimuose jūroje. O kur dar projektų rengimas ir jų vykdymas, leidybinių veikla ir t. t.

Galbūt kada nors pavyks paruošti ir išleisti išsamų leidinį... Juk pasaulyje egzistuoja dešimtys normalių valstybių ir jų vyriausybių (ne tokių kaip mūsų) bei šimtai tūkstančių įvairių fondų, kurie veikia ne tam, kad su draugais išsiplautų pinigus...

Kęstutis Kazlauskas

Nuotraukų parodos „Černobylis: vakar ir šiandien“ atidarymas Klaipėdos jėgėjų pulke.

Judėjimo aktyvas susitiko su Rusijos ambasadoriumi Lietuvoje aptarti galimos paramos iš Rusijos.

Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas su Ukrainos ir Rusijos ambasadoriais. Sapiegos parke pašventinus paminklą Černobylio aukoms atminti.

Judėjimo dalyvių eiseną Kauno Laisvės alėjoje prieš LDDP vykdomą politiką černobylių atžvilgiu.

„Lietuvos judėjimo „Černobylis“ 15-ųjų metinių minėjimo dalyviai Kauno savivaldybėje.

Vilniečių organizacijos narių susirinkimas Vėžio registro centro salėje.

Černobylių vaikų vasaros stovykloje paskaita apie ČAE katastrofą.

Černobyliciai 15-ųjų metinių minėjime prie paminklo Vilniuje išsako savo priekaištus valdžios atstovams.

Tarptautinės konferencijos dalyviai iš dešimties šalių susirinko Birštone.

„Černobylis“ įkūrimo 25-osios metinės

Dnepropetrovsko černobylicių šeimų sveikatinimas Birštono sanatorijoje. 1995

Judėjimo ekspozicija nevyriausybinių organizacijų mugėje Vilniuje.

Judėjimo atstovai nusifotografavo su tarptautinės organizacijos „Černobylio sąjunga“ 3-iojo kongreso dalyviais Kijeve.

Dalis ekspedicijos į Černobylio 30-ies kilometrų zoną dalyvių prie technikos kapinyno. 1997

Judėjimo aktyvo susitikimas Kaune su Japonijos hibakušų (*hibakuša* reiškia „sprogimo paliestas žmogus“) fondo atstovais.

Judėjimo atstovai surengė protesto mitingą prie LR Vyriausybės būstinės.

Bendra Pakruojo černobylicių nuotrauka po dalyvavimo projekte „Černobylicių sveikatos ir socialiniai tyrimai“.

Vėžio profilaktika

Juozas Prušinskas,
Navikų profilaktikos centras
„Apgamas“

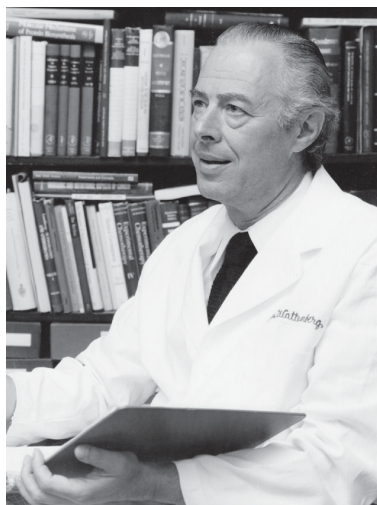
Save stebėti sveika

Svaras profilaktikos lygus
pūdui gydymo.

– Nikolajus Pirogovas

Ilgas ir vingiuotas buvo onkologijos kelias iki profilaktinės onkologijos, kuri šiuo metu pripažinta ateities programa.

Onkologija yra stipri savo gydymo būdais. Reta kuri medicinos sritis gali pasigirti tokiu priemonių arsenalu: ir visos chirurgijos rūšys, ir įvairiausių chemopreparatų rinkiniai, ir galingiausi spinduliavimo šaltiniai. Vis dėlto, Li Vatenbergo (Lee W. Wattenberg) nuomone, labiausiai pageidaujamas priešvėžinės kovos būdas – tai vėžinių ligų profilaktika.

Li Vatenbergas (1921–2014)

Svarbi profilaktikos priemonių dalis, padedanti išvengti melanomos, yra žmonių apžiūra ikistresiniu ir poststresiniu laikotarpiu: prieš nėštumą, prieš egzaminus, prieš ilgalaikę tolimą išvyką į pietesnes šalis, po artimo mirties, po netikėtos skaudžios žinios, gavus šaukimą į kariuomenę ir t. t.

Viename onkologinės profilaktikos seminarų, vykusių JAV Nacionaliniame vėžio institute buvo pateikta nauja vėžinių ligų profilaktikos nomenklatūra. Vietoj plačiai žinomų pirminės ir antrinės profilaktikos rūšių pateikta tretinė. Ilgą laiką, beje, ir dabar, žinojome ir žinome, kad pirminę profilaktiką sudaro visos žodinės, rašytinės, vaizdinės ir drausminės priemonės, kuriomis visuomenė informuojama apie kenksmingus, vėžines ligas sukeliančius faktorius ir apie būdus, kaip šios ligos išvengti.

Antrinei profilaktikai priskiriamos jau radikalios prie-

monės. Tai visos chirurgijos atmainos (lazeris, gydymas šalčiu, elektrokoaguliacijos ir įprastas išpjovimas skalpeliu), specifiniai chemopreparatai, kai kurių rūšių radioaktyvūs spinduliai, kuriais įveikiama tik užsimezgusi, be piktybiniam procesui būdingų pasireišimo formų, ikinavikinė liga. Jai priskiriamos visos beprasidedančios ir į vėžinę ligą galinčios pereiti opelės, įvairios odos ir gleivinės išaugos, traumuoti apgamai, suketėjimai ir įtrūkę randai. Ir netikėtai tarp šių dviejų išrutuliota dar viena profilaktikos rūšis. Todėl norėtusi jas ir išvardinti, kad ateityje žinotume, kas tai per trys būdai, kaip išvengti vėžio, ir kad tai radę spaudoje nesiblaškytume po šykščius medicinos žinių žodynus.

Grupė mokslininkų, remdamiesi savo ir kitų šalių patyrimu, siūlo įteisinti tokias vėžinės ligos profilaktikos formas:

Pirminė – vengti kontaktų su kancerogenais. t. y. aiškinti visuomenei apie kenksmingus faktorius, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai gali būti vėžinės ligos priežastimi. Praktiškai atitinka dabar paplitusį apibūdinimą.

Antrinė – kuo plačiau varioti slopintojus, lėtintojus (antipromotorius, keilonus), t. y. kuo plačiau diegti sintetines ir augalines medžiagas, kurios padėtų organizmui kovoti prieš besimezgančią ar esamą ikivėžinę ligą, tuo pačiu naikintų ją, slopindamos kai kuriuos beprasidedančios ligos procesus. Kiekvienas organizmo audinys turi vadinamųjų lėtintojų, kurie, jei juos gerai pajungiamo, gali daug nuveikti stabdydami navikinių ląstelių proliferacijas, kitaip tariant, ląstelių populiacijos augimą. Kaip pajungti atgalinio vystymosi faktorius, kad esant navikinėms ląstelėms būtų galima reguliuoti ne tik kraujotakos (angiogenezės) vystymąsi, bet ir slopinti konkrečias ląsteles, nepažeidžiant sveikų? Klausimas eksperimentatoriams, gydytojams ir... fantastams. Neretai pastarųjų mintys aplenkia bandymų eigą ir pateikia dešimtmečiais ieškomus rezultatus.

Tretinė – naudoti visas medicininės galimybes, kad jau esamas ikivėžinis procesas nepereitų į piktybinę ligą. Tai visos chirurginės ir pritaikomosios (dieta, vandens procedūros, badavimas ir t. t.) priemonės.

Yra išskirtos trys naviko vystymosi stadijos: įvadinė

(iniciacinė), vietinio pakenkimo (*Ca in situ* – CIS, arba karcinoma vietoje) ir sprogimo (klinikinio pasireišimo).

Kada baigiasi tarpusavio supratimas pirminės stadijos kantrybės rėmuose ir navikas, paskutinį kartą perspėdamas, pasirodo vietiškai, o po to dar kartą, neatkreipus dėmesio, jis suveša?

Jeigu gamta mus aprūpino priešvėžiniu vietiniu ir bendru imunitetu, tai kodėl mes negalime gyventi draugiškai tarp savęs, savo organizmo ir gamtos?

Organizmą galima palyginti su kompiuteriu, o vėžio ląsteles su kompiuteriniu virusu. Organizmo gamtinis sargas (natūralusis imunitetas) kartkartėmis *skenuoja* visą organizmo gyvenimo, patirties ir klaidų „programą“ ir stengiasi pašalinti iniciacinius vėžio židinius. Bet organizmas ir aplinka gali taip greitai pasikeisti giliai užkoduota informacija, kad *skeneris* nesugebės atpažinti naujų kenkėjų, o šie, būdami žymiai labiau išprusę nei ankstesni, gali pereiti į pirminio (vietinio) pasireišimo stadiją. Čia jau ir pati naujausia *skenavimo* sistema, ir ją stimuliuojantys faktoriai neretai gali likti bejėgiai.

Dar ir dar kartą verta prisiminti Ipolito V. Davidovskio (1887–1968) pasakymą, kad „ligos diagnostika turi prasidėti ne prie ligonio lovos, o sveiko žmogaus klinikoje“. Tai skirta ne tik onkologijai. Tai skirta visiems tiems, kurie, nebodami nepaslinkių protavime valdžios atstovų, ieško kelių kaip prieiti prie patamsyje dar tupinčios ligos.

Žinodami „savo“ kontingentą ir gaudami iš jo ir jo šeimos gyvenimo pastovią informaciją, galėsime ne vienai ligai užtrenkti prieš nosį duris į šeimą. Nebijokime būti šeimos daktarais tikrąja to žodžio prasme, o ne perkeltine.

Ir kaip čia neprisiminti Dž. Frejaus ilgamečio patyrimo.

Odos navikai yra pačios

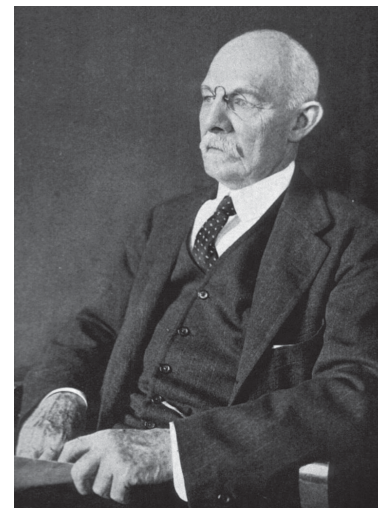
vizualiausios lokalizacijos ligos. Pirmas klausimas, kuris iškyla šeimos daktarui: ar tikrai čia piktybinis navikas?

Vienaip ar kitaip žmonės žino du odos vėžio ir melanomos skirtumus. Nuo seno liaudyje paplitusi nuomonė, kad apgamų liesti negalima. Viena vertus, tai labai gerai, nes bet kokia nekvalifikuota intervencija šio naviko plote gali iššaukti sunkias pasekmes. Bet retai kas žino, kad neužgijus odos opai per dvi tris savaites reikia kreipti į gydytoją, turintį onkologinių ligų diagnostikos patirtį. Tai gi žmonės, ilgą laiką nesikreipdami, o neretai ir nesąžiningų gydytojų pagelbstimi, užvilkina ligą ir daugiau pakenkia, negu prisideda prie greito ligos nugalėjimo. Gal todėl ir turime tiek daug užleistų odos vėžio atvejų.

Kaip teigia E. Rolinsonas, apie 50% žmonių kreipiasi su užleistu vėžiu, bet nemaža dalis žmonių būna gydomi ne tais būdais, kurie tuo metu padėtų, – gydytojų klaidoms tenka 29–33,7%. Esant greta šeimos daktarui yra didesnė tikimybė anksčiau pamatyti pradinius ligos simptomus ir laiku pradėti gydyti. Šeimos daktaras, įtaręs piktybinę odos ligą, turi gerai apgalvoti ir laiku nusiųsti ligonį specialioms tyrimams. Nuo jo kryptingos darbo eigos tiesiogiai priklauso jo, kaip daktaro, profesionalumas, o tuo pačiu ir populiarumas. Nebūti na jam giliai žinoti visų gydymo būdų, bet būtina žinoti kur ligonį nukreipti. Jis turi parinkti tą specialistą ir paaiškinti ligoniui, kodėl būtent šios ligos metu geriau kreiptis pas tą, o ne kitą specialistą. Gerai, kada šeimos daktaras iki tol, kol pasiūs ligonį konkrečiam specialistui, šią ligą bus su juo iš anksto aptaręs. Visą ligos įtarimo ir pagalbos planavimo laiką šeimos daktaras turi ruošti ligonį galimos ligos atskleidimui, t. y. paruošti žiniai apie piktybinę ligą. Šis momentas yra labai sudėtingas ir neretai gali iškilti įvairios problemos. Vie-

ni pageidauja žinoti visą tiesą apie ligą (72,3%), kiti nori, kad juos palaipsniui paruoštų stresinei žiniai, dar kiti pageidauja būti „apgaudinėjami“ ilgą laiką. Kuo žmogaus socialinis-ekonominis cenzas didesnis, tuo sudėtingesni pradiniai daktaro ir ligonio santykiai. Žymiai lengviau bendrauti su kaimo žmonėmis. Pagrindinis svertas, kuris padeda daktarui išlaikyti ligonio pasitikėjimą juo, yra optimizmas bet kurios ligos stadijos metu. Neretai abipusis pasitikėjimas lemia daugiau negu medicina. Sergančius odos navikais daugeliu atvejų galima gydyti poliklinikoje. Tas ligoniui suteikia didesnę pasitikėjimą ir neatima jo ilgesniam laikui iš šeimos rato. Ne paslaptis, kad šeimos daktaras kiek skirtingai gali, o kartais ir privalo apsaugoti ligos pavojingumą pačiam pacientui ir jo šeimos nariams.

Visa tai prieš akis. O dabar dar daug reikia padaryti, kad studentai, baigę mokslus, netaptų skrajūnai iš vienos vietos į kitą, o konkrečiai įsijungtų į pirminės ir antrinės profilaktikos propaguotojų gretas ir nuo pat savo darbo pradžios žinotų daugiau apie onkologines odos ligas nei dabartiniai – tik baigę ilgus medicinos mokslus. Šeimos daktaro ruošimui laiko turi būti skirta tiek, koks yra prognozuojamas tos ar kitos ligos dažnumas. Pravartu gerai išstudijuoti pedagoginę Viljamo Stiuarto Halstedo (William Stewart Halsted) doktriną apie studentų teorinį ir praktinį paruošimą. Tik nepertraukiamas ir nuoseklus darbas greta patyrusių gydytojų praktikų ir mokslininkų praktikų leis paruošti gerą konkrečios ligos žinovą ir padės lengviau įsiminti, palyginti ne visada suprantamai aprašomus knygos panašius simptomus ir sindromus.

Viljamas S. Halstedas (1852–1922)

Kada žmogaus dėmesys sau išblėsta iki nelaimės, jo gyvybe bei išgyvenamumu pradeda domėtis... artimiausi draugai ir naminiai gyvūnai.

Fukušimos jėgainėje

Fukušimo atominėje elektrinėje užfiksuotas dar vienas vandens nuotėkis.

„Fukušimos atominės jėgainės jutikliai užfiksavo naują smarkiai radioaktyvaus vandens nuotėkį į vandenyną“, – neseniai pranešė elektrinę valdanti bendrovė.

Šis incidentas išryškina sunkumus, su kuriais susiduriama stengiantis uždaryti šią avarijos ištiktą Japonijos jėgainę. Taigi bendrovė „Tokyo Electric Power Co.“ (TEPCO) nurodė, kad jutikliai, įtaisyti Fukušimos 1-osios atominės elektrinės komplekso kanale, kuriuo lietaus ir gruntiniai vandenys nuteka į vandenyno įlanką, užfiksavo 70 kartų intensyvesnę negu įprasta spinduliuotės intensyvumą. Kol kas neaišku, kokia buvo šio staigaus taršos pliūpsnio ir laipsniško sumažėjimo priežastis.

Skubiai patikrinę jėgainę ir kitų jutiklių rodmenis, neturime priežasčių manyti, kad rezervuarai, kuriuose laikomos radioaktyviosios atliekos, tapo nesandarūs. Uždarėme kanalą, (kad vanduo netekėtų į įlanką). Dabar stebime jutiklius kanale ir matome tendenciją“, – sakė bendrovės atsto-

dariusi minėtą kanalą, kad teršalai nepasiektų Ramiojo vandenyno.

Didesnė negu įprasta radioaktyvioji tarša buvo užfiksuota apie 10 val. vietos (3 val. Lietuvos) laiku. Jutiklių rodmenys tuo metu buvo 50–70 kartų didesni negu įprasta, pranešė TEPCO.

„Vėliau taršos lygis stabiliai mažėjo, bet kai kurie jutikliai teberodė 10–20 kartų didesnę negu įprasta spinduliuotės intensyvumą. Kol kas neaišku, kokia buvo šio staigaus taršos pliūpsnio ir laipsniško sumažėjimo priežastis.

Skubiai patikrinę jėgainę ir kitų jutiklių rodmenis, neturime priežasčių manyti, kad rezervuarai, kuriuose laikomos radioaktyviosios atliekos, tapo nesandarūs. Uždarėme kanalą, (kad vanduo netekėtų į įlanką). Dabar stebime jutiklius kanale ir matome tendenciją“, – sakė bendrovės atsto-

vas naujienų agentūrai AFP.

Naujausias incidentas, kuris yra vienas iš kelių, įvykusių Fukušimos elektrinėje pastaraisiais mėnesiais, rodo, kaip sudėtinga suvaldyti padėtį uždarojoje jėgainėje, kurios reaktoriuose išsilydė aktyvioji masė ir įvyko vandens sprogimų, kai elektrinę 2011 metų kovą nuniokojo didžiulis cunamis. Ši branduolinė katastrofa yra didžiausia nuo Černobylio atominės elektrinės avarijos, įvykusios 1986 metais.

TEPCO nesisekė veiksmingai valdyti didėjančio užteršto vandens, panaudoto aušinant sugedusius reaktorius, kiekio. Didelė dalis to vandens yra tebelaikoma didžiuose rezervuaruose, esančiuose 1-osios atominės elektrinės komplekse.

Bendrovei taip pat kelia rūpesčių sunkiai valdomas gruntinio vandens srautas, atitekančio nuo netoliese esančių kalnų ir per užterštą jėgainės teritoriją pasiekiantis Ramųjį vandenyną.

Tarptautinė atominės energetikos agentūra (TATENA) neseniai nurodė, kad TEPCO pasiekė reikšmingą pažangą, valydamą Fukušimos jėgainę, bet taip pat ragino Japoniją svarstyti galimybes išvalyti rezervuaruose laikomą radioaktyvų vandenį ir išleisti jį į vandenyną, šitokiu būdu pakankamai saugiai sprendžiant didelio radioaktyvių teršalų kiekio problemą.

lrytas.lt inf.

Japonai dar nelaidoja Visagino atominės elektrinės idėjos

Su „Hitachi“ vadovu Šveicarijoje, Davose, susitikusi Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė sakė, kad Japonijos energetikos kompanija išlaiko susidomėjimą dalyvauti Visagino atominės elektrinės projekte ir investuoti į kitus ekonomikos sektorius.

„Hitachi“ yra atvira tolimesniai bendradarbiavimui su Lietuva įvairiuose sektoriuose. Be jokios abejonės, išlieka jų interesas, jeigu Lietuva norėtų ateityje statyti atominę elektrinę, padėti mums tai daryti. Jie pasirengę peržiūrėti finansavimą ir finansinį mechanizmą“, – ketvirtadienį sakė prezidentė.

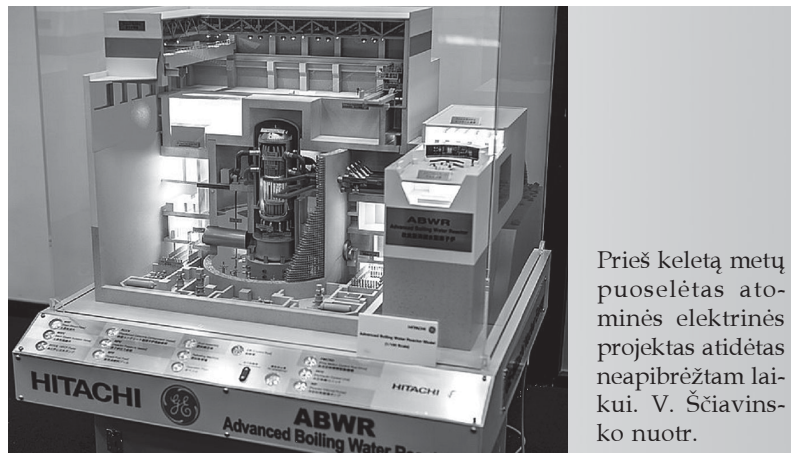
Pasak šalies vadovės, Lietuvai svarbu palaikyti ryšius su „Hitachi“, nes vyriausybei anksčiau ar vėliau reikės apsispręsti dėl konkurencingos elektros energijos gamybos šalyje. Šiuo metu Lietuva didžiąją dalį elektros energijos importuoja, daugiausia – iš Rusijos. „Lietuva turės spręsti savo ilgalaikę elektros energijos

gamybos problemą. Tapome savarankiški dujų apsirūpinimo prasme, bet importuojame iš Rusijos apie 80 procentų elektros energijos, ji viena iš brangiausių Europoje“, – kalbėjo prezidentė. Jos teigimu, Japonijos investicijos Lietuvai taip pat svarbios dėl to, kad jos ateina „su labai skaidria verslo etika“.

Baltijos šalių premjerų susitikime Lietuvos ministras pirmininkas Algirdas Butkevičius gruodžio mėnesį pažadėjo sustiprinti derybas su Japonijos korporacija „Hitachi“ ir partneriais Latvijoje bei Estijoje dėl Visagino atominės elektrinės statybos.

Lietuva 2011 m. vasarą pasirinko Japonijos kompaniją „Hitachi“ atominės elektrinės strateginiu investuotoju, bet po metų šalyje buvo surengtas patariamasis referendumas, per kurį projektas nesulaukė paramos. Dabartinė Vyriausybė dėl projekto galutinio sprendimo iki šiol nepriėmė.

lrytas.lt inf.

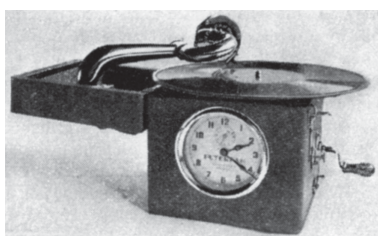
Prieš keletą metų puoselėtas atominės elektrinės projektas atidėtas neapibrėžtam laikui. V. Ščiavinsko nuotr.

Tas nuostabūs išradimai!

Laikrodis, kuris pažadina miegantį su muzika (1930)

Gramofono ir žadintuvo derinys padės jums ryte atsikelti su muzika. Siaubingą neapykantą, kurią žmonija jaučia žadintuvams (ypač ankstyvuosiu paros metu), galima būtų sumažinti panaudojus daiktą, kuriame sujungtas gramofonas su žadintuvu. Toks žadintuvas budintų žmogų jo mėgstamiausios muzikos garsais.

Gramofono ir laikrodžio mechanizmas telpa didelio fotoaparato dydžio dėžėje. Rytinės serenados laikas nustatomas rankenėle – kaip ir paprastame žadintuve. Kai daiktas nenaudojamas pagal paskirtį, jį galima sulankstyti į dailų stalelį ar padėti ant židinio kaip papuošimą. Rytinės serenados laikas nustatomas rankenėle – kaip ir paprastame žadintuve. Kai daiktas nenaudojamas pagal paskirtį, jį galima sulankstyti į dailų stalelį ar padėti ant židinio kaip papuošimą.

Muzika, skambanti einant (1931)

Inžinierius iš Berlyno sukonstravo naują radijo imtuvą ant skrybėlėje, kuris nesukelia jokių nepatogumų. Asmuo, dėvintis skrybėlę su imtuvu, gali žaisti golfą ar važiuoti automobiliu ir kartu klausytis sekmdieninių Mišių arba sporto rungtyne išklausti biržos naujienas, arba vos įsijungęs atitinkamą stotį pakeliui į darbą gali paprasčiausiai naudingai pasimankštinti.

„Kalbanti“ kaliausė išgelbėjo ūkininko vaisius (1931)

Kalbanti kaliausė nubaido vaisėdžius paukščius nuo uogyno, esančio netoli Portlendo. Kai ūkininkas pastebėjo, kad jo uogų lysvės tapo nemokama pietavimo vieta dideliems varnų ir liepsnelių būriams, jis kaliausėje įtaisė garsiaikalbį. Šis triukas suveikė puikiai, nes paukščiai kenkėjai „prakalbus“ kaliausė daugiau nebekėlė fermeriui jokių nepatogumų. Tačiau žmonės sako, kad šis išradimas į apylinkes pritraukė nemažai paukščių giesmininkų.

Mechaninis trimitininkas

Vieni sako, kad šis trimitininkas – pirmasis žmogaus sukurtas robotas, kiti sako, kad šio mechaninio įrenginio kūrėjai – kompiuterių ir programavimo pirmtakai. Orą pūtė mechaninės dumplės, trimitininkas pakeldavo ranka trimitą ir jį priglaudęs prie lūpų pūsdavo, o po to vėl nuleisdavo (visa tai sujungta su laikrodžio mechanizmu). Jį Drezdene 1810 metais pagamino laikrodininkas ir muzikos instrumentų gamintojas Johanas Fridrichas Kaufmanas (1785–1866), kurio tėvas Johanas Gotfridas taip pat buvo Drezdno mechanikas ir gamino vargoninius ir arfinius laikrodžius. Kartu su tėvu jie taip pat išstobili- no beloneoną (mechaninį muzikos instrumentą, kurį sudaro 24 trimitai ir du litaurai), harmonichordą (klavyrą), chordaulodioną (styginį ir vamzdinį instrumentą). Pastaruoju metu trimitininkas eksponuojamas Miuncheno muziejuje. Vis dėlto tai yra iš esmės patobulintas Johano Neponuko Melcelio 1807 sukurtas Niurnbergo mechaninis trimitininkas.

Dulkes nupūtus: 1915 metų sausis–kovas

● **Sodžius ir sodiečiai. Pandėlys, Zarasų apskr.** Karo audra aptemdė ir apmarino mūsų jaunimą. Dabar pas jį nebėra jokio gyvumo ir linksmumo. Kada seniau, labiausia šiuo mėnėsėdo [tarp Kalėdų ir Užgavėnių] laiku, būdavo daroma daugybė vakarėlių, loterijų, vakaruškų, būdavo girdėti visur muzika, dainos – dabar to viso beveik nebegirdėti, nebematyti. Jaunieji pavirto, kaip sakoma, „jaunaisiais seniais“.

Ir vestuvių kažin kokios vienos kitos ar bebus. Užmink kam nors apie vedimą, atsako: „Ką jau čia tokiuo laiku beardysi gyvenimą, gali į karą paimiti, gali prūsai užžieiti.“ Mergaitės vėl, matyt, nebemano šiemet susilaukti piršlelių, nebemano apie vestuves. Taip pat pirmą šiuo laiku negalėdavai, būdavo, į drabužių krautuvę prisimušti, mergaitės nebežinodavo, kokią skarelę, gelumbę bepirkti, vien tik apie tai būdavo ir tekalbama, ir tesvarsdoma. Dabar jau apie tokiuos dalykėlius beveik visai užmiršo, nebesirūpina, krautuvės ištuštėjo, žydėliai aimanuoja, kad ir jiems nė darbo, nė pelno nebesą. Tokią tai permainą karo metas padarė į mūsų jaunomenę. / *Viltis, 1915 sausio 6, nr. 4, p. 2*

● **Mokslas ir mokyklos. Paberžė, Panevėžio apskr.** Vietiniams gyventojams griežtai pareikalavus pradinę Paberžės mokyklon įvesta lietuvių kalbos pamokos du kartu per savaitę. Mokina mokytojas rusas. Kaip tos savotiškos pamokos pastatytos ir kiek iš jų naudos – lai parodo nors ir šis vienintelis pavyzdys. Mokytojas klausia: „Ar jūs ėdėt mėsą?“; mokykloj juokas – neatsako nieks...

Mokyklų vyresnybė neleidžia vietiniam kunigui lankyti mokyklos ir mokyti vaikų tikėjimo. Taigi lig šiol nebuvo visai tikybės pamokų. Tėvams pranešus apie tai vyskupui, šis paliepė mokinti tikybės lankančius mokyklą vaikus bažnyčioj. / *Viltis, 1915 sausio 8, nr. 5, p. 3*

● **Sodžius ir sodiečiai.** Šiaulių padangėje yra paprotys už numirėlį užpirkti ražančių pas ubagus už naminį rudąjį alutį. Numirus kam ar iš šeimynos, ar iš giminės, vietoj kad duoti ubagams ar pinigais, arką nors valgomais daiktais, jie atveža bakčą naminio alaus ir dalija

ubagams, kad pasimelstų už numirėlio dūšią. Žinoma, ubagėliai, atsigėrę alaus, „karščiau“ meldžiasi ir išraudonavę taip šaukia, kad einant pro šalį reikia ausis užsikimšti. Tik jau ta malda eina nebe už numirėlio dūšią, bet už tą žmogų, kurs davė alų ir už alutį, kad jis toks gardus. / *Viltis, 1915 sausio 8, nr. 5, p. 3*

● **Surviliškis.** „Viltis“ praneša, kokios permainos įvyko šioje apylinkėje uždraudus degtinės pardavinėjimą. Pirmiausiai puolęs akin ramumas: per visas šventes nebuvo nei mažiausių peštynių, nei barnių. Žmonės ėmę gražesniais rūbais dėvėti. Daug geresni ir gyvuliai. Pinigų ištenka, javų nėra būtino reikalo parduoti, tai kodėl geriau nepašerti nors ir menko arkliuko. Ir pinigų pas žmones daugiau esą. / *Vienybė, 1915 sausio 13, nr. 2, p. 24*

● **Lietuvoje. Balninkai, Ukmergės apskr.** Pas mus Pustoškos sodžiuje kunigėlis kalėdodamas paklausė Misiūnienės: „Kur Dievas gyvena?“ Misiūnienė, juokdarė būdama, atsakė: „Kur gyvena, ten ir gyvena, juk ne arandauninkas [nuomininkas], kad per Šv. Jurgį [Jurgines] kilnotųsi iš vienos vietos į kitą.“ Perpykęs kunigėlis užklausė moteriškės poterių. Bet ji atsakė, jog dabar neturinti laiko poterių kalbėti, nes reikia gyvulių apžiūrėti. Sekantį nedėdienį kunigėlis smarkiai išbarė žmones už nepaklusnumą kunigams.

Čia pasimirė čigono motina. Už „katalikišką“ palaidojimą klebonas prašė 7 rub. Čigonas matydamas, kad tokia brangi kaina „į dangų“, palikęs grabą nuėjo į mišką. Prisėjo klebonui su špitolninkais palaidoti velniui. / *Rygos naujienos, 1915 sausio 17, nr. 3, p. 1*

● **Vilnius. Gudai – Lietuvai.** Sausio 25 d. Vilniaus gudai (baltarusiai) Filharmonijos salėje rengia vakarą nukentėjusiems dėl karo Suvalkijos gyventojams. / *Lietuvos žinios, 1915 sausio 21, nr. 8, p. 2*

● **Pajuodžiai, Širvintų par.** Nyksta lietuviybė. Pajuodžių sodžius didžiulis, gyvena lietuviai. Žmonės tamsūs, laikraščių neskaito ir nenori skaityti. Vaikų daugybė. Tėvai nesirūpina jų mokslu: pramokinę

lenkiškai Mišių maldas skaityti, sako, kad užteksią mokslo. Tarp savęs kalba dar lietuviškai, bet su svetimu žmogumi už jokių pinigų lietuviškai nekalbės – gėdinasi, nenori lietuviais prisipažinti ir nuduoda lenkus. Lietuviška dvasia čia nyksta. Jaunimo daug. Žiemą darbo nėra, tai lošia kortomis. Argi negalėtų jaunimas susidėjęs po keletą kapeikų išsirašyti laikraščio. / *Aušra, 1915 02 04, nr. 5, p. 58*

● **Vilniumi dalinasi...** Vilnius – lietuvių sostapilio [sostinės] miestas. Didelis, su gražiomis apilinkėmis miestas. Bet tai visa būtų paprasta ir nieko stebėtino. Bet štai kas nepaprasta, kad tam mūsų miestui, kur riogso Gedimino pilies griuvėsiai ir Perkūno žinyčia [šventovė], kad tam miestui, apie kurį vingiuojasi puiki „Vilija – Lietuvos upelių motulė“, likimas skyrė tokią dalelę, kad šiandien juomi negali pasidalinti. Lietuviai vadina savo miestu, lenkai – savo, rusai – savo, bet tai dar ne visa; atsirado ketvirtas, kurs taip pat sako, kad Vilnius – jo. Tas ketvirtas – tai žydai. Vilnius, kaip rašo žydų laikraštis „Freind“ [Draugas] № 5 – „Lietuviška Jerozolima“. „Gabalas dangaus, dengiantis Vilnių, tai vis vien kaip jermulka ant jo galvos. (...) Kad žydas iš kur kitur atvažiuoja Vilniun, jaučiasi jisai visai kitaip, pasidaro labiau žydiškas, labiau žydiškas kūnu ir dvasia. (...) Vilniaus žydai turėtų, rodosi, didžiulis iš to ir sergėti garbę Lietuviškos Jerozolimos“ ir t. t. / *Rygos naujienos, 1915 02 07, nr. 6, p. 2*

● **Pažageniai, Panevėžio apskr. Girtybė.** Pažagenių ūkininkai (žinoma, ne visi), netekę degtinės, pradėjo gerti deginamąjį spirtą. Vis ne taip liūdna būtų, kad jie jo nors kūdikams neduotų gerti. / *Lietuvos žinios, 1915 02 08, nr. 16, p. 2*

● **Radviliškis.** Kasžin kas paleido paskalus, jog per Naujus metus bus atdaras „monopolis“ [svaigalų parduotuvė]. Ta Munkiškių vaikinai iš vakaro nubėgo į Radviliškį, laukė per naktį ir ant rytojaus ligi vakaro, bet nebesulaukė grįžo namon, nosis žemyn nuleidę. *Žvirblio vaikas / Rygos naujienos, 1915 02 14, nr. 7, p. 2*

● **Kaunas. Senovės liekanos – mėslynu.** Nemuno ir Neries santakoje randasi žinoma karalienės Bonos pilis*. Jos mūrai, niekieno nežiūrimi, griūva ir tirpsta. Negana to: čia įsitaisę asenizatoriai [skystų atmatų išvežėjai nesant kanalizacijos] ir šiaip vežėjai vietą išversti visiems miesto nešvarumams.

Nejaugi miesto valdyba tiek apsileidusi (jei nepasakius daugiau), kad negalėtų jei nepagerbti senovės liekanų, tai nors jų negadinti. Pagaliau ir sveikatos žvilgsniu ne vieta čia nešvarumas versti, nes čia pat pristatę nemažai bėdinųjų gyventojų bakūžėlių. Argi jau jų sveikatos neprivaloma lygiai žiūrėti, kaip ir kitų gyventojų? [* Taip kartais vadinta pilis, nes 1553–1556 Kaunas buvo atitekęs karalienei Bonai.] / *Lietuvos žinios, 1915 02 15, nr. 19, p. 2*

● **Truikiniai, Telšių pavietas. Lošimas kortomis.** Šios apylinkės kai kuriose vietose ėmė smarkiai lošti kortomis. Susirenka kas vakarą kokioj nors trobelėj jauni vaikinai ir lošia kortomis iš pinigų. Vieną vakarą vienas vaikinai palieka labai turtingas, o kitą vakarą labai bėdnas. Sykį vienas vaikinai pralošė 27 rub. Pinigais, ilgis batus, kelnes ir kailinius ir parėjo namo visai pusnuogis. O kitas toks pat pralošė lig rublio visus savo pinigus, prikišo drabužius ir dar pridėjo vargdienės motinos ožką, tačiau nuo „kumpanijos“ ir po to nesiskiria. / *Lietuvos ūkininkas, 1915 02 19, nr. 7, p. 71*

● **Raseiniai.** Raseiniečių tarpe dar neišdilo senoji lenkavimo mada. Moka ar nemoka lenkiškai, vis dėlto krevezoja. Ineisi į krautuvę, visuomet į tave prabils lenkiškai; pasisakius, kad nemoki, kalba jau lietuviškai. Kartą girdžiu inėjęs krautuvėn, žmogelis klausia parduotojo: „Proš pan, litevski kalendar maž Rygos juokdarys?“ Manau, ir lenkai pradėjo lietuvių kalendorius pirkti. Bet apsirinkau – būta čia tikro lietuvio. / *Lietuvos žinios, 1915 03 01, nr. 25, p. 3*

● **Paskutinės žinios.** Kovo 1 d. pirmą kartą atsibuvo [įvyko] Vilniaus šv. Petro bažnyčioje pamaldos lietuviams. Atlaikytą šv. Mišios ir pasakyta lietuviškas pamokslas. Taip bus kas šventą dieną 9 val. ryto. Lietu-

viams reikia lankyties kuo skaitlingiau. / *Aušra, 1915 03 03, nr. 9, p. 115*

● **Iš Lietuvos. Sendvariai, Medingėnų par.** Čionai mirė senukas Motiejus Tamašauskas, sulaukęs 119 metų amžiaus. Nabaštinkas [lenk. *nieboszczyk* – numirėlis] nevartojo svaiginančių gėralų ir nerūkė tabokos. Iki pat mirties buvo pilname prote.

● **Sodžius ir sodiečiai. Švenčionėliai, Vilniaus gub.** Švenčionėlių vartotojų draugijos krautuvėje negalima susikalbėti lietuviškai, nors jos nariai yra ir lietuviai. Dėl to lietuviai, nors ir turėdami savo vartotojų draugijos krautuvę, turi ne kartą eiti pas žydėlius, kur galima susikalbėti savo kalba. Draugija gi iš to turi nuostolius kęsti.

● **Palėvenė, Ukmergės apskr.** Čia bažnytkiemis visai mažas, stovi prie Lėvens upės kranto pas didelį vieškelį nuo Kupiškio į Subačių. Krautuvėlės trys: viena lietuvio, kitos dvi – žydų. Žydėliams, ačiū jų miklumui, kiek gerėliaus sekas. Mat mūsų žmogus turi per daug fanaberijos, ypač kad moka dar ir lenkiškai, žydėliai gi nesidrovi kiekvienam žmogeliui nusi-lenkti ir tuo pavilioja. / *Viltis, 1915 03 03, nr. 50, p. 2*

● **Įvairios žinios. Vagių praršymas.** Vienas laikraštis rašo, jog Charkovo vagiliai kreipėsi į miesto galvą prašydami ne dauginti tramvajų vagonų. „Kol žmonės krušasi [grūdasi] tramvajui sustojus, – rašoma tame praršyme, – kol tramvajuje spūstis, mes galime gyventi; gi padauginus vagonų skaičių, keleiviai išsisklaidys, tai tada ir mums nebebus darbo. Mes žmonės su šeimynomis, o dėl karo žmonių kišenės tuščios. Sunku mums jau ir dabar, o kas bebus padauginus vagonų skaičių? Reik ir apie vagilių reikalus pagalvoti. Juk ir mes abivateliai.“ Seka keliolika parašų: Sanka studentas, Vanka kreivasis ir t. t. / *Lietuvos žinios, 1915 03 08, nr. 28, p. 4*

● **Redakcijos atsakymai.** „Prastų navynų“ [lenk. *nowina*, brus. *naeina* – naujiena] rašytojui. Išlojoti [išplūsti] prašome gatvėje, ne laikraštyje. Tai bent greičiaus gausi per ausį. / *Rygos garsas, 1915 03 10, nr. 28, p. 4*